

BARTOSZ GŁOWACKI

e-mail: stobajos@gmail.com; ORCID: 0000-0003-1033-5915

Dolnośląska Szkoła Wyższa, Wrocław

BEATA RAJBA

e-mail: beata.rajba@dsw.edu.pl; ORCID: 0000-0002-3945-1568

Dolnośląska Szkoła Wyższa, Wrocław

Odpowiedzialność za cyberprzemoc w stosunku do nieletnich

Celem artykułu jest analiza możliwości poradzenia sobie polskiej szkole z zjawiskiem cyberprzemocy w stosunku do nieletnich oraz osób dorosłych, w szczególności nauczycieli. Autorzy przedstawiają w artykule możliwości dochodzenia odpowiedzialności prawnej za działania cyberprzemocowe w sytuacji, gdy ofiara oraz sprawca są małoletni oraz kiedy ofiarą staje się funkcjonariusz publiczny, tj. nauczyciel, sprawcą zaś jest nieletni – uczeń szkoły. W artykule podjęto również próbę przeanalizowania obecnie funkcjonującego prawa w Polsce oraz próbę oceny, czy prawo jest w stanie poradzić sobie z narastającym w szybkim tempie problemem, jakim jest przemoc w internecie. Analizie poddane zostały również gotowość szkół publicznych do skutecznej edukacji małoletnich w temacie cyberprzemocy oraz gotowość do radzenia sobie ze sprawcą cyberprzemocy, w tym pomoc ofierze – nauczycielowi, który stał się celem ataku małoletniego ucznia.

Słowa kluczowe: *cyberprzemoc, ofiara cyberprzemocy, zniewaga, zniesławienie, sprawca cyberprzemocy, blokada rodzicielska, szkodliwe treści*

Cyberprzemoc stała się w ostatnich latach najczęściej występującym rodzajem przemocy, mimo to jej nasilenie jeszcze nie osiągnęło kulminacji i rośnie z roku na rok (Kowalski, Limber, Agatson 2012). W 2005 i 2006 r. problem dotyczył od 6% do 20% brytyjskich nastolatków (Noret, Rivers 2006), ale dwa lata później dotykał już blisko połowy (Smith, Mahdavi, Carvalho 2008), a w roku 2016 – ponad połowy badanych

nastolatków i studentów (Brochado, Soares, Fraga 2016). Wraz z liczbą ofiar wzrasta liczba sprawców, przy czym zaznaczyć należy, że sprawcy często są również ofiarami. W roku 2004 do agresji w sieci przyznawało się w USA 12% dzieci w wieku 10–17 lat, z czego 1/3 była jednocześnie ofiarami (Ybarra, Mitchell, Wolak 2006), a w 2007 było to już 21% badanych, z zastrzeżeniem, że ankietowano grupę w wieku 13–18 lat (Raskauskas, Stoltz 2007). Ofiary tradycyjnego mobbingu nie miały tendencji do zostawania cyberagresorami (Ybarra, Mitchell, Wolak 2006).

Ogólnie przyjęta definicja określa cyberprzemoc jako agresję elektroniczną, tj. stosowanie przemocy poprzez prześladowanie, zastraszanie, nękanie, wyśmiewanie innych osób z wykorzystaniem Internetu i narzędzi typu elektronicznego, takich jak SMS, e-mail, witryny internetowe oraz fora dyskusyjne, portale społecznościowe (David-Ferdon, Hertz 2007). Jednocześnie, jak podkreślają autorytety w tej dziedzinie, niewiele jest rzetelnych badań zjawiska pozwalających dzięki ujednoliconej definicji określić jego formy i nasilenie (Campbell 2005; Olweus, Limber 2018) oraz poradników, instrukcji, a nawet rozwiązań prawnych i ustalonych procedur pomagających sobie z nim radzić. Cyberprzemoc jest zjawiskiem nowym i szybko narastającym, a brak w tym zakresie dostosowanego do wymogów sytuacji ustawodawstwa, rozwiązań prawnych i doświadczenia organów ścigania oraz instytucji i organizacji pomocowych w ich wdrażaniu sprawia, że szkoła zostaje z problemem sama.

Rodzaje cyberprzemocy

W Polsce około 30% nastolatków pozostaje online cały czas, niezależnie od miejsca pobytu, a 93,4% codziennie korzysta z Internetu w domu (NASK 2016). Jak wynika ze statystyk internetowych, ogółem niemal 1/3 (32%) polskich dzieci w wieku 7–18 lat miała kontakt z erotyką i pornografią w sieci. Starsza młodzież miała styczność z takimi materiałami częściej, ale nawet w przypadku dzieci w wieku 7–12 lat było to 27% (PBI (2015). Diagnoza korzystania z internetu przez dzieci w Polsce. PBI i Fundacja Dzieci Niczyje).

Cyberprzemoc niesie za sobą zagrożenia związane z materiałami niedozwolonymi, z próbami samobójczymi, okaleczeniami, treściami nawiązującymi do nietolerancji, utratą poufnych danych oraz uzależnieniem od Internetu. Skala tych zagrożeń jest naprawdę duża. Co drugi młody człowiek (52%) miał do czynienia z przemocą werbalną w Internecie lub przez telefon komórkowy, 47% doświadczyło wulgarnego wyzywania, 21% poniżenia, ośmieszenia i upokarzania, 16% straszenia i szantażowania, a 29% ankietowanych zgłasza, że ktoś w sieci podawał się za nich bez ich zgody. Przynajmniej raz obiektem zdjęć lub filmów wykonanych wbrew ich woli było 57% osób w wieku 12–17 lat (Wojtasik 2008).

W zjawisku cyberprzemocy występują dwa istotne określenia niezbędne do zrozumienia zjawiska: hejter oraz hejt. Hejt to umieszczanie w Internecie obraźliwych i nienawistnych wpisów o kimś, słowo potoczne nacechowane negatywnie, a hejter to internauta, który na każdym kroku wyraża swoje niezadowolenie, nienawiść, przegląda blogi, fora internetowe i zamieszcza negatywne komentarze. Wszczyzna również kłótnie, obrzuca innych obelgami.

Formy przemocy mogą być różne. Happy slapping polega na publikowaniu w sieci zdjęć lub filmów z ludźmi, którzy znajdują się w trudnych dla siebie sytuacjach, bez ich zgody lub nawet wbrew ich woli. Mogą być to sytuacje przemocowe, takie jak pobicie przez kolegów, krępujące, jak przebieranie w szatni, czy ośmieszające, np. upokorzenie przed klasą.

Cybergrooming to składanie przez Internet propozycji seksualnych osobie niepełnoletniej lub nakłanianie jej do podejmowania zachowań o charakterze seksualnym. Można powiedzieć, że to wszystkie zachowania prowadzące do uwodzenia nieletniego przez osobę dorosłą za pośrednictwem Internetu. Według badań Fundacji Dzieci Niczyje 68% młodych osób otrzymuje propozycje spotkań od osób poznanych w sieci, a 44,6% nieletnich przystaje na te propozycje, w połowie wypadków spotykając się z internetowym rozmówcą samotnie. 71% dzieci i młodzieży ogląda materiały pornograficzne, z czego połowa – brutalne sceny seksu (Wojtasik 2008).

Jak wynika z badań Orange, aż 23% rodziców w ogóle nie rozmawia z dziećmi o bezpieczeństwie w sieci, a spośród tych, którzy to robią, tylko połowa poruszała temat niebezpiecznych treści (Orange 2016). W tej sytuacji obowiązek przeciwdziałania problemowi, chronienia uczniów przed cyberprzemocą i korygowania zachowań sprawców spada na szkoły wspomagane przez organizacje pozarządowe.

Przeciwdziałanie cyberprzemocy w Polsce – edukacja

Co roku w lutym w całej Europie obchodzony jest Dzień Bezpiecznego Internetu (DBI). W Polsce obchody te polegają na organizowaniu przez szkoły rozmaitych inicjatyw związanych z bezpieczeństwem online (www.dbi.pl).

Jednym z najczęściej stosowanych środków prewencyjnych są kampanie edukacyjne, obecnie prowadzone tak powszechnie, że poniższy przegląd nie jest wyczerpujący. W lutym 2004 r. Fundacja Dzieci Niczyje z Warszawy, obecnie Fundacja Dajemy Dzieciom Siłę, zainicjowała program „Dziecko w Sieci”. Początkowo priorytetowym jego celem były zwrócenie uwagi dorosłych i dzieci na zagrożenia związane z aktywnością pedofilów w sieci oraz edukacja w zakresie bezpiecznego korzystania z sieci przez najmłodszych. Od stycznia 2005 r. program realizowany jest w ramach programu Komisji Europejskiej „Safer Internet” jako kompleksowy projekt na rzecz bezpieczeństwa

dzieci i młodzieży w sieci. W ramach programu zrealizowano kampanię medialną pod hasłem „Nigdy nie wiadomo, kto jest po drugiej stronie”. Kampania ta składała się z szeregu inicjatyw społecznych i medialnych skierowanych do określonych w programie beneficjentów, jak spoty, zarówno telewizyjne, jak i umieszczane w Internecie, społeczne reklamy radiowe oraz telewizyjne, a także ulotki i plakaty informacyjne. W świadomości dzieci i młodzieży funkcjonuje do dziś bohater spotów – dwunastoletni Wojtek – co świadczy o właściwej percepcji przekazu.

Prowadzono kampanie: „Zakup kontrolowany” (kampania realizowana od roku 2012, dotycząca zagrożeń związanych z nowoczesnymi technologiami oraz dbania o bezpieczeństwo młodych internautów), „W którym świecie żyjesz?” (kampania mająca na celu zwrócenie uwagi na problem nadmiernego korzystania z komputera i Internetu przez dzieci i młodzież), „Promocja bezpieczeństwa w Sieci”, „Każdy ruch w Internecie zostawia ślad”, „Internet to okno na świat”, „Nigdy nie wiadomo, kto jest po drugiej stronie”.

Obecnie prowadzone są takie akcje, jak kampania Fundacji Feminoteka, od 2013 r. realizująca projekt „Staying Safe Online: Gender and Safety on the Internet” (Bądź bezpieczna w sieci) współfinansowany ze środków Daphne III Programme of the European Union w partnerstwie z dwiema innymi organizacjami kobiecymi: Mediterranean Institute of Gender Studies z Cypru i Gender Studies z Czech. Prowadzona jest kampania pod hasłem „**Myślę, więc nie ślę**”, mająca na celu edukowanie na temat niebezpieczeństw związanych z sekstingiem oraz podniesienie świadomości społecznej wokół tego zjawiska. Prowadzone są kampanie „Pomyśl, zanim wrzucisz” oraz „Przytul hejtera” mające na celu propagowanie sprzeciwu wobec hejtu w sieci, ale bez agresji i eskalowania przemocy. Ich organizatorem jest Fundacja Dzieci Niczyje, a partnerem – Facebook.

Na uwagę zasługują projekty edukacyjne, takie jak: Sieciaki.pl i skierowany do dzieci w wieku 4–6 lat Necio.pl (oba prowadzone przez Fundację Dajemy Dzieciom Siłę we współpracy z Fundacją Orange w ramach programu Komisji Europejskiej „Safer Internet”), atrakcyjny dla uczniów klas 0–VI program „Plik i Folder – Odkrywcy Internetu” (wynik współpracy NASK z grupą artystyczną Zygzaki), BeSt (bezpłatna przeglądarka bezpiecznych stron internetowych dla dzieci w wieku 3–10 lat) czy Projekt SocialWeb – SocialWork (dotyczący bezpieczeństwa w Internecie cykl szkoleń skierowanych do profesjonalistów pracujących z dziećmi i młodzieżą z grup ryzyka).

19 czerwca 2017 wszystkie kraje członkowskie UE, jak również Norwegia i Szwajcaria oraz Europol, zainicjowały ogólnoeuropejską kampanię wymierzoną w proceder szantażu i wymuszeń seksualnych online popełnianych na dzieciach i młodzieży. Kampania ma na celu podniesienie społecznej świadomości co do stopnia zagrożenia i skali przedmiotowego zjawiska, jak również uczulenie na nie młodych osób oraz – gdy staną się pokrzywdzonymi – poinformowanie, gdzie mogą szukać pomocy i wsparcia. Zainicjowanie kampanii jest jednym z elementów realizacji Cyklu Polityki Bezpieczeństwa Unii Europejskiej w obszarze zwalczania poważnej i zorganizowanej przestępczości

na lata 2014–2017, w tym przestępczości dotyczącej wykorzystywania seksualnego dzieci online. Polska Policja aktywnie angażuje się w te działania. Za realizację wymienionego priorytetu odpowiedzialny jest Wydział do Walki z Handlem Ludźmi Biura Kryminalnego KGP.

Rozwiązania prawne

Z zasady szybciej i łatwiej adaptują się do zmiennej rzeczywistości systemy prawne oparte na precedensach, a więc w założeniu na zdroworozsądkowych ocenach sędziów. I tak np. w USA na poziomie federalnym sprawców cyberprzemocy zaczęto pociągać do odpowiedzialności na podstawie zapisu definiującego jako formę przemocy każdy komunikat, który „rozsądna osoba” uznałaby za „poważny wyraz zamiaru krzywdy lub napaści” (Herbeck 2010). Niektóre stany wdrożyły bardziej precyzyjne definicje cyberprzemocy, np. w Missouri prawo zabrania obecnie wszelkiej komunikacji elektronicznej, która „świadomie zastrasza lub powoduje dystres emocjonalny” (Henderson 2009).

W ustawodawstwie Kanady czy krajów Unii Europejskiej nie przewidziano specyficznych rozwiązań dla cyberprzemocy, choć prace nad nimi w niektórych państwach trwają (np. we Francji projekt LOPPSI 2 penalizujący zawłaszczenie tożsamości cyfrowej). Stosuje się natomiast przepisy szczegółowe, np. w Kanadzie – przepisy o nękanii z kodeksu karnego (Levin 2010).

Jedynie prawo karne w Wielkiej Brytanii ma ciekawe rozwiązanie – ustawę o komunikacji z 2003 r. mówiącą o „wysyłaniu za pomocą publicznej sieci łączności elektronicznej lub inną drogą wiadomości, które są rażąco obraźliwe lub o nieprzyzwoitej, obscenicznej lub groźnej naturze”. Na jej mocy Jake Newsome, 21-letni uczeń, został skazany za obraźliwy wpis o zamordowanej nauczycielce na karę sześciu tygodni bezwzględnego więzienia. Ustawa o edukacji i inspekcji z 2006 r. (Legislation.gov.uk, 2015) przewiduje, że pracownicy i nauczyciele mogą konfiskować przedmioty uczniów, takie jak telefony komórkowe, co pozwala zapobiec robieniu zdjęć i nagrywaniu filmów bez pozwolenia. Dodatkowo w Wielkiej Brytanii, a także w niektórych stanach USA, wszystkie szkoły zobowiązane są ustawowo do wprowadzenia programów prewencji i sieci pomocy dla ofiar (Quinche 2011). Unia Europejska wdrożyła rozwiązanie prawne, które może wspomóc ofiary cyberprzemocy. Reforma ustawodawstwa dotyczącego ochrony danych osobowych z 2018 r. pozwala ofiarom zażądać wymazania swoich danych osobowych, zdjęć czy filmów z wyników wyszukiwania i z serwerów (Rozporządzenie Parlamentu Europejskiego i Rady (UE) 2016/679 z dnia 27 kwietnia 2016 r.).

W Polsce również istnieją przepisy pozwalające w teorii wyciągnąć konsekwencje w przypadku cyberprzemocy. Zastosowanie mogą tu mieć choćby: art. 216 kk dotyczący zniesławienia, art. 191a, zakazujący utrwalania lub rozpowszechniania wizerunku osoby nagiej lub w trakcie czynności seksualnej, czy art. 220, dotyczący rozpowszechniania pornografii.

Artykuł 216 kk stanowi, że każdy, kto znieważa inną osobę w jej obecności albo choćby pod jej nieobecność, lecz publicznie lub w zamiarze, aby znieważa do osoby tej dotarła, podlega grzywnie albo karze ograniczenia wolności. Kto znieważa inną osobę za pomocą środków masowego komunikowania, podlega grzywnie, karze ograniczenia wolności albo pozbawienia wolności do roku. Tu ściganie także odbywa się z oskarżenia prywatnego (Broniatowski 2017).

Pojawiło się także w kk nowe przestępstwo uporczywego nękania. Zjawisko to, znane pod nazwą „stalking”, zostało opisane w art. 190a kk. Ten nowy typ czynu zabronionego wprowadziła ustawa z dnia 25 lutego 2011 r. o zmianie ustawy – Kodeks karny (Dz.U. Nr 72, poz. 381), która weszła w życie 6 czerwca 2011 r. W pozostałym zakresie obecnie ochrona przed zagrożeniami płynącymi z cyberprzemocy pozostaje oparta na tradycyjnych przepisach (Broniatowski 2017).

W praktyce możliwości prawne są wykorzystywane w głośnych, medialnych i ekstremalnych przypadkach, np. wiążących się ze śmiercią w 2006 r., przy okazji samobójstwa gimnazjalistki z Gdańska, rozebranej i na oczach klasy molestowanej seksualnie. Sprawcy nagrali zdarzenie telefonem komórkowym i opublikowali w Internecie. Upokorzona 14-latka popełniła samobójstwo. Sprawcy nie byli pełnoletni, dlatego zostali początkowo umieszczeni w policyjnej izbie dziecka, następnie w schronisku dla nieletnich, czyli w specjalnej placówce opieki całkowitej, realizującej funkcję diagnostyczną, resocjalizacyjną i zapobiegawczą (zabezpieczenie prawidłowego toku postępowania sądowego). Gdańska prokuratura, która badała również odpowiedzialność nauczycieli w tej sprawie, umorzyła śledztwo. Wszyscy gimnazjaliści opuścili schronisko dla nieletnich, gdzie przebywali do października 2006 r. Zostali dodatkowo objęci nadzorem kuratora do osiągnięcia 21. roku życia. Sąd wyznaczył kuratorowi obowiązek składania sprawozdań z nadzoru co dwa miesiące. Uzasadnienie orzeczenia, jak również całe postępowanie sądowe były tajne.

Kolejna sprawa tego typu rozegrała się w Strzegomiu w 2010 r. Niespełna 21-latek powiesił się, gdy nieznana osoba umieściła w sieci nagranie, na którym jego partnerka seksualna, 16-letnia Paulina, komentuje jego sprawność seksualną. Paulina, która przyznała się do udzielenia wywiadu, nie odpowie za śmierć 21-latka. Dziewczyna została oddana pod kuratelę swoich rodziców, którzy mają co miesiąc składać w sądzie raport z jej zachowania i zastosowanych wobec niej środków wychowawczych.

Warunkowe umorzenie postępowania na dwa lata, dozór kuratora i 1 tys. złotych zadośćuczynienia zasądzono wobec 17-letniego ucznia, który w Zespole Szkół Rolniczych w Czartajewie na Podlasiu znieważał na lekcji nauczyciela historii, nagrywając jednocześnie całą scenę, i zamieścił film w sieci.

Studium przypadku

O ile w głośnych sprawach, w których doszło do tragedii, konsekwencje są wyciągane w sposób zdecydowany i dają nadzieję na korektę zachowania nieletnich posuwających się do cyberprzemocy, o tyle przy mniejszych konsekwencjach i nasileniu problemu szkoła zostaje z problemem sama. Ilustruje to przypadek 14-letniego Michała (imię zmienione), ucznia podmiejskiej szkoły.

Małoletni od początku roku szkolnego sprawiał problemy wychowawcze. Skupiał na sobie uwagę poprzez teatralne zachowania, chodził po klasie, przeszkadzał, na upomnienia reagował wulgaryzmami, zabierał kolegom zadania domowe. Wszelkie środki wychowawcze i zaradcze dawały nikły rezultat.

Na początku roku szkolnego klasa utworzyła na portalu społecznościowym grupę dyskusyjną, która miała służyć jako źródło wiedzy na temat przerabianego na lekcjach materiału. Michał wulgarnie ocenił na niej wychowawczynię klasy, posługując się imieniem i nazwiskiem. Korespondencja odbywała się w godzinach pracy szkoły oraz poza nimi, kiedy małoletni przebywał pod opieką rodziców. Inny uczeń opowiedział o grupie klasowej rodzicom, którzy zrobili zrzut ekranu i przekazali zdjęcia z korespondencji psychologowi szkolnemu, będącemu współautorem niniejszego artykułu.

W przypadku znieważenia nauczyciela przez ucznia dyrektor szkoły z urzędu zobowiązany jest powiadomić Policję, a w przypadku ucznia nieletniego – sąd rodzinny lub Policję (art. 63 ust. 2 KN oraz art. 4 § 2 ustawy o postępowaniu w sprawach nieletnich). Nauczyciel w związku z pełnieniem obowiązków służbowych korzysta z ochrony prawnej przewidzianej dla funkcjonariuszy publicznych na zasadach określonych w Kodeksie karnym (art. 63 ust. 1 KN). Zgodnie z art. 226 § 1 Kodeksu karnego ten, kto znieważa funkcjonariusza publicznego, podlega: grzywnie, karze ograniczenia wolności albo pozbawienia wolności do roku. Jeśli czynu karalnego dopuści się nieletni, podejmowane są wobec niego działania przewidziane w ustawie o postępowaniu w sprawach nieletnich (art. 2 ustawy).

Jako osoba odpowiedzialna za zapewnienie bezpieczeństwa uczniom i nauczycielom w czasie zajęć oraz pomocy nauczycielom w realizacji ich zadań dyrektor musi podjąć odpowiednie działania, aby zapobiec podobnym incydentom w przyszłości: 1) powiadomić ucznia i jego rodziców o naganności czynu i konsekwencjach wynikających z jego popełnienia; 2) zastosować wobec ucznia karę przewidzianą w statucie szkoły (art. 99 pkt 5 ustawy Prawo oświatowe); 3) zobowiązać wychowawców klas do omówienia zdarzenia wraz z przypomnieniem uczniom norm i zasad panujących w szkole i konsekwencji za postępowanie niezgodnie z nimi, odwołując się do statutu szkoły (art. 98 ustawy Prawo oświatowe); 4) omówić z uczniami kwestie prawne dotyczące ochrony przewidzianej dla funkcjonariuszy publicznych oraz konsekwencje grożące uczniom za znieważenie nauczyciela; 5) poinformować uczniów i rodziców o działaniach podjętych wobec ucznia, który znieważył nauczyciela.

W przypadku Michała o zdarzeniu poinformowano w pierwszej kolejności rodziców, następnie sąd rodzinny. Policję powiadomiła wychowawczyni w oddzielnym zgłoszeniu. Kurator sporządził wywiad w miejscu zamieszkania, wystosował pozytywną opinię na temat rodziny.

Mimo umorzenia sprawy incydent Michała miał bardzo duży walor prewencyjny i przypomniał nauczycielom, jak istotne są ochrona młodego człowieka w sieci oraz świadomość rodziców co do zagrożeń w Internecie. Rodzice małoletniego zaraz po incydencie zastosowali przy współpracy z psychologiem szkolnym szereg rozwiązań mających na celu eliminację prawdopodobieństwa powtórzenia podobnego zagrożenia – zainstalowali blokadę rodzicielską i weszli w posiadanie hasła syna do komunikatora Messenger. Tym samym Michał otrzymał odpowiednie wsparcie wychowawcze i psychologiczne, co pozwoliło skorygować jego zachowania.

W placówce, w której miał miejsce incydent z udziałem Michała, zintensyfikowano działania profilaktyczne. Przeprowadzono w klasach zajęcia dotyczące zagrożeń w sieci i omówiono niebezpieczeństwa czyhające na młodego człowieka w Internecie. Dla rodziców zorganizowano spotkanie, na którym funkcjonariusz opowiedział m.in. o prawidłowym zabezpieczeniu mobilnych urządzeń z dostępem do Internetu i przestrzegł przed zbagatelizowaniem zagrożenia związanego z obrażaniem innych w Internecie. Podobne zajście nie powtórzyło się w tej szkole.

Wnioski

Pozorna anonimowość w sieci i oddalenie, a więc dehumanizacja ofiary, zachęcają do ekspresji takich zachowań, jak wyzywanie, szantażowanie, rozprzestrzenianie kompromitujących materiałów, znieważanie oraz podszywanie się pod innych. Problem narasta z roku na rok i dotyka w Polsce około połowy dzieci, wymagając zdecydowanych działań zarówno ze strony rodziny, jak i szkoły.

W gestii rodziców jest uświadamianie dziecka w zakresie niebezpieczeństw czyhających w sieci, ale też kontrolowanie jego aktywności w Internecie. Z pomocą mogą tu przyjść również programy kontroli rodzicielskiej, choć podstawę stanowią zdrowe, oparte na zaufaniu relacje w rodzinie.

Szkoła ma do dyspozycji liczne programy prewencyjne, dostosowane wiekiem do młodego odbiorcy, jednak w razie wystąpienia problemu zobligowana jest do wystąpienia na ścieżkę prawną, ze świadomością, że procedury nakazujące zgłaszać przestępstwo wiążą się jednak najczęściej z umorzeniem i mają jedynie walor ostrzeżenia, mogą się więc – inaczej niż w opisywanym przypadku – okazać nieskuteczne.

W odniesieniu do niektórych form przemocy dokonywanej za pomocą Internetu niemożliwa jest odpowiedzialność karna. Ponadto fakt, że w wielu przypadkach

zarówno sprawca, jak i ofiara są niepełnoletni, utrudnia odpowiedzialność odszkodowawczą. Ostateczną drogą ochrony jest wówczas postępowanie cywilne. Nie jest ona jednak wystarczająca przede wszystkim ze względu na koszty opłat sądowych, a także przewlekłość postępowania (sprawa cywilna może trwać dłużej niż rok, do tego czasu sprawca może uzyskać pełnoletność i sprawa zostanie umorzona), wreszcie brak regulacji prawnych odnoszących się do poszczególnych form cyberprzemocy, który pozostawia policji, prokuraturze i sędziom dużą dowolność w interpretowaniu prawa i jednocześnie stawia przed nimi wyzwania, jeśli chodzi o kwalifikację czynów.

Bibliografia

- BROCHADO S., SOARES S., FRAGA S., 2016, *A scoping review on studies of cyberbullying prevalence among adolescents*, Trauma Violence and Abuse, 1.
- BRONIATOWSKI K., 2017, *Bezpieczeństwo dzieci i młodzieży w cyberprzestrzeni – regulacje w prawie polskim oraz unijnym*, opracowanie przygotowane na zamówienie przewodniczącego Senackiego Zespołu do spraw Bezpieczeństwa Dzieci i Młodzieży w Świecie Wirtualnym, senatora Łukasza Mikołajczyka, Warszawa.
- CAMPBELL M.A., 2005, *Cyberbullying: An old problem in a new guise?*, Australian Journal of Guidance and Counseling, 15(1).
- DAVID-FERDON C., HERTZ M., 2007, *Electronic Media, Violence, and Adolescents: An Emerging Public Health Problem*, Journal of Adolescent Health, 41 (6).
- HENDERSON A., 2009, *High-tech words do hurt: A modern makeover expands Missouri's harassment to include electronic communications* (Master's thesis, University of Missouri), <http://law.missouri.edu/lawreview/docs/74-2/Henderson.pdf> (dostęp: 11.03.2018).
- HERBECK D., 2010, *J.S. v. Bethlehem area school district. Informally published manuscript*, Department of Communication, Boston College, Boston, MA, <https://www2.bc.edu/~herbeck/cyberlaw.bethlehem.html> (dostęp: 02.03.2018).
- KOWALSKI R. M., LIMBER S. P., AGATSON P. W., 2012, *Cyberbullying: Bullying in the digital age (2nd ed.)*, Wiley-Blackwell.
- Legislation.gov.uk. (2015). Education and Inspections Act 2006. <http://www.legislation.gov.uk/ukpga/2006/40/section/93> (dostęp: 01.03.2018).
- LEVIN K.D., 2010, *La cyberintimidation: Analyse juridique*, Canadian Journal of Law and Technology 8(1).
- NASK, 2016, *Nastolatki 3.0.*, Warszawa.
- OLWEUS D., LIMBER S.P., 2018, *Some problems with cyberbullying research*, Current Opinion in Psychology, 19.
- Orange, 2016, *Rodzice i dzieci wobec zagrożeń dzieci w Internecie*, Warszawa.
- PBI (2015). *Diagnoza korzystania z internetu przez dzieci w Polsce*. PBI i Fundacja Dzieci Niczyje.
- QUINCHE F., 2011, *Cyber-harcèlement. Jeunes et violences "virtuelles" Jeunes et médias*, Les cahiers francophones de l'éducation aux médias, 1.
- RASKAUSKAS J., STOLTZ A.D., 2007, *Involvement in traditional and electronic bullying among adolescents*, Developmental Psychology, 43(3).
- RIVERS I., NORET N., 2010, *'I h8 u': findings from a five-year study of text and email bullying*, British Educational Research Journal, 36 (4), 643-671.

- ROZPORZĄDZENIE PARLAMENTU EUROPEJSKIEGO I RADY (UE) 2016/679 z dnia 27 kwietnia 2016 r. w sprawie ochrony osób fizycznych w związku z przetwarzaniem danych osobowych i w sprawie swobodnego przepływu takich danych oraz uchylenia dyrektywy 95/46/WE (*ogólne rozporządzenie o ochronie danych*).
- SMITH P.K., MAHDAVI J., CARVALHO M. *et al.*, 2008, *Cyberbullying: its nature and impact in secondary school pupils*, *Journal of Child Psychology and Psychiatry*, 49.
- WOJTASIK Ł., 2008, *Jak reagować na cyberprzemoc. Poradnik dla szkół*, wyd. II, Fundacja Dajemy Dzieciom Siłę, Warszawa.
- YBARRA M.L., MITCHELL K.J., WOLAK J. *et al.*, 2006, *Examining characteristics and associated distress related to Internet harassment: Findings from the second youth Internet safety survey*, *Pediatrics*, 118.

Responsibility for cyberbullying against minors

This article aims to explore how Polish schools can cope with cyberbullying against minors and adults, in particular teachers. The authors present the possibilities of taking legal action when both the victim and the perpetrator of cyber violence are minors and when a public official, i.e. a teacher, is the victim, and a minor – a student of the school – is the perpetrator. The article analyses the relevant laws currently in force in Poland and assesses in how far the law is capable of coping with the rapidly growing problem of violence on the Internet. The readiness of public schools to effectively educate minors about cyberbullying, to deal with cyberbullies and to support teachers who have been cyberbullied by minor students is explored as well.

Keywords: *cyberbullying, cyberbullying victim, cyberbully, insult, defamation, parental block, harmful content*